

■ Ressenya

Les colònies industrials de la conca del Llobregat, d'Albert Balcells i Rosa Serra

Josep M. Figueres

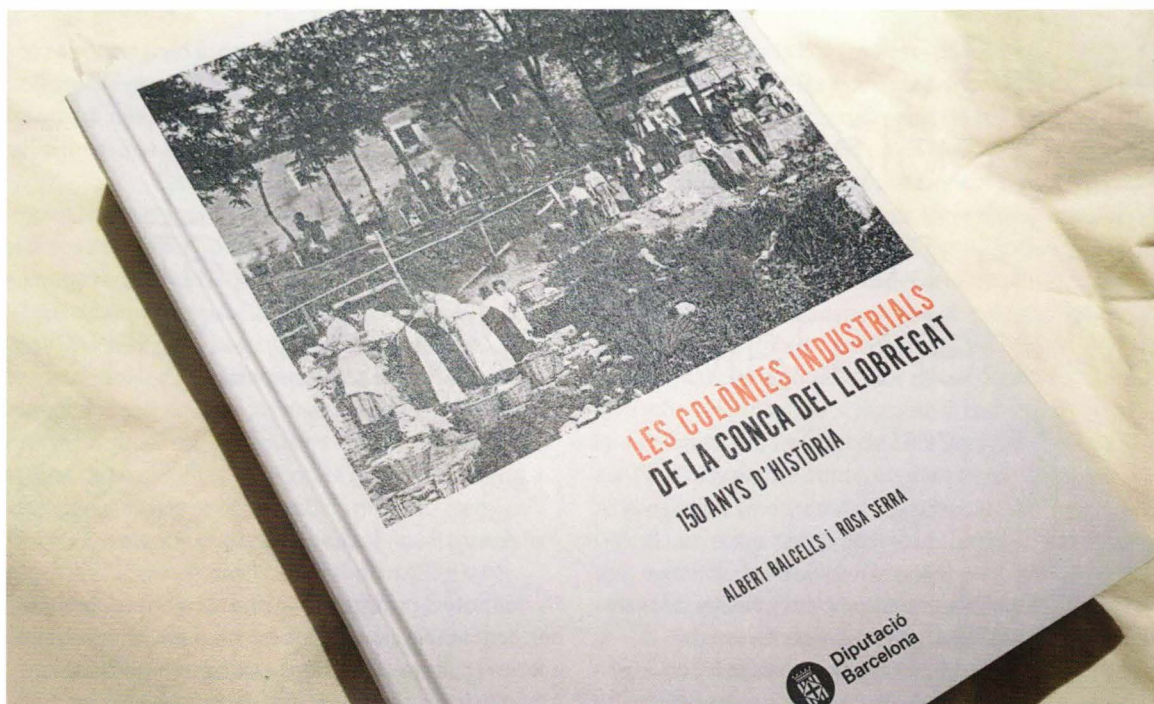
Aquesta és la primera síntesi completa sobre les colònies industrials del Llobregat; els seus afluents, amb la particularitat que inclou, en el seu panorama, les colònies mineres, cimiteres i agrícoles al costat de les tèxtils, que fins ara havien acapatat l'atenció quan es parlava d'aquest tipus de nucli de producció i de població.

Una colònia industrial és una fàbrica que ha generat al seu voltant un nou veïnat obrer amb els serveis propis de qualsevol poble. L'empresari fabril era també el constructor; propietari dels habitatges i dels serveis corresponents. Fou una forma d'industrialització i d'urbanització en medi rural. A continuació, quan l'explotació dels recursos miners començà a gran escala a les mateixes comarques que els de les colònies tèxtils, aquestes foren els model a seguir per als miners. També es crearen colònies agrícoles, menys nombroses però d'importància notable com a formes modernes d'explotació capitalista agropecuària, des del Berguedà fins al Prat de Llobregat.

El tema ha interessat tant que no fa gaire motivà la publicació d'un llibre basat en una enquesta d'història oral entre antigues treballadores de colònies tèxtils, una exposició al Museu d'Història de Catalunya amb el corresponent llibre catàleg, alhora que la publicació d'una novel·la prou famosa per comptar amb la corresponent versió fílmica a la televisió. D'altra banda, s'han obert al públic diverses instal·lacions: el museu de l'antiga fàbrica de ciment a Castellar de n'Hug, el de les mines de Cercs, el de les de Cardona, el centre d'interpretació de les colònies industrials a l'església de Cal Pons, el condicionament museístic de la colònia Vidal de Puig-reig i d'una part de la colònia Sedó d'Esparreguera, sense oblidar l'encís de la visita guiada a la Colònia Güell de Santa Coloma de Cervelló, amb el seu valor artístic extraordinari. El llibre, d'Albert Balcells i Rosa Serra, ofereix el suport científic per aprofitar l'atractiu pedagògic de tot aquest patrimoni de cara a l'alumnat de secundària, sigui tant per a docència com per a les sortides que sempre susciten tant d'interès.

Els dos autors compten amb una obra historiogràfica ben acreditada. Especialista eminent en història social, política i cultural de la Catalunya contemporània, Albert Balcells, catedràtic emèrit de la Universitat Autònoma de Barcelona i membre actiu de l'Institut d'Estudis Catalans, va començar a referir-se fa temps a les colònies industrials en la seva recerca sobre la dona obrera a Catalunya i coneix profundament tot el marc en el qual van reeixir i que li permet contextualitzar-les amb eficiència, alhora que esmicolar-ne l'interior i significació. Acompanyat de Rosa Serra Rotés, que és una de les principals especialistes en la temàtica de les colònies industrials, va fundar i dirigir el Museu de les Mines de Cercs i porta la direcció de L'Erol, revista cultural del Berguedà. A més dels innumerable articles i ponències que ha publicat sobre el tema de l'obra aquí comentada, és l'autora d'un llibre il·lustrat sobre una selecció representativa de les colònies tèxtils, on se'n posa de relleu el valor patrimonial.

El Llobregat és considerat el nervi de Catalunya. No totes les fàbriques de riu foren colònies, però totes les colònies foren fàbriques de riu, llevat d'una: la colònia Güell, a Santa Coloma de Cervelló, que no funcionava amb energia hidràulica, sinó amb màquina de vapor. Les colònies són semblants; cada una és diferent. No hi ha un sol factor que expliqui un fenomen tan peculiar i tan complex com el de la densitat de les fàbriques de riu que generaren veinats obrers al seu costat al llarg del Llobregat; del Cardener, uns rius de règim irregular mediterrani i de cabal mediocre. Però era el que hi havia i Catalunya era pobra en carbó, imprescindible per moure la màquina de vapor, motor de la primera industrialització. Jordi Nadal deia a classe que aquest riu era el més aprofitat del món. Tanmateix, com tots els processos històrics de gran abast, cal tenir en compte una multiplicitat de factors que expliquen la creació i el creixement de les colònies al llarg del Llobregat: l'estalvi energètic amb el recurs al salt d'aigua, la via recta a Barcelona, la tradició manufacturera preindustrial d'aquelles comarques que comptaven amb insuficients recursos agrícoles, el cost

més baix dels terrenys, dels materials i de la mà d'obra a la Muntanya, que és com els emprenedors del segle XIX denominaven el Llobregat alt i mitjà i el Cardener, així com el Ter mitjà i alt. De la mateixa manera, no hi ha un sol factor que expliqui la fi del model de les colònies a Catalunya dins del procés de globalització en el qual fa temps que ens trobem immersos i que ha estat l'ocasió de les potències emergents amb una mà d'obra més barata.

Aquesta evolució històrica de les colònies ens és perfectament explicada i descrita i, com a cloenda, s'hi ofereix un molt detallat repertori de cada una de les més de seixanta colònies que existiren a la conca del Llobregat. Ressenyem, també, la bona i àmplia quantitat d'imatges, especialment fotografies, perfectament ubicades en una molt acurada edició de la Diputació de Barcelona.

La vida de les colònies no restà limitada a l'activitat econòmica. En les més desenvolupades nasqueren i renasqueren activitats com clubs de futbol, corals, esbarts dansaires, grups excursionistes i quadres escènics d'aficionats, en definitiva centres de sociabilitat que contribuïren a una animació cultural més enllà del cafè al final de la jornada i del cinema i del ball dels diumenges. En algunes antigues colònies, encara avui subsisteixen algunes d'aquelles activitats culturals.

Amb rigor i perspectiva històrica, aquest treball ofereix una visió realista de les colònies, que, com tots els fenòmens econòmics i socials, presenten alts i baixos, llums i ombres, mèrits i limitacions. No hi ha lloc, en aquest llibre, ni per al panegíric ni per al descrèdit, com passà entre alguns observadors de finals del segle XIX, quan es contraposaren la visió

dels uns com a feudalisme industrial i la d'uns altres com l'obra meritòria de patrons filantrops. Els autors del present estudi eviten la foto fixa i registren els canvis perceptibles segons els períodes. Les colònies foren filles d'una època, s'anaren transformant mentre s'adaptaven a un marc en evolució, fins que el context canvià tant que no es pogueren seguir aclimatant i moriren com a tals, encara que hagin subsistit en nombrosos casos com a productores locals d'electricitat i com a contenidors de diverses empreses menors amb produccions generalment diferents de les anteriors i originàries. El fenomen que aquí s'estudia durà un segle i mig, prou temps per marcar el paisatge, llegar un patrimoni i merèixer l'atenció del públic actual per la singularitat i extensió del que significaren.

En qualsevol cas, és obvi que sense la industrialització Catalunya no seria com és avui les colònies fabrils del Llobregat en formen part fonamental, de manera que el seu coneixement resulta bàsic per a la comprensió del passat proper del nostre país, un passat que ha conformat el nostre present i que interessa tant a les generacions que el van viure com a les noves que l'han de conèixer. Les seves restes ens conformen un paisatge, una diguem-ne arqueologia industrial digna d'utilitzar com a material docent que tenim ben a l'abast per a les sortides pedagògiques.